

Mam tu na myśli przede wszystkim postać Jindřicha Štyrského, ale również Ladislava Klímy, który, zapewne także dzięki staraniom samej wrocławskiej badaczki, staje się coraz bardziej popularny również w Polsce. Książka ta ponadto może stać się impulsem dla tłumaczy, ponieważ autorka zajmuje się tekstami mniej znanymi, dzięki temu może stanowić zachętę do przybliżenia konkretnych tekstów szerszej publiczności.

Monografia została napisana przejrzystym językiem, autorka nie dała się zwieść zgubnym pokusom pseudonaukowej nowomowy. Pewne stwierdzenia mogą budzić wątpliwości natury merytorycznej, na przykład: „nie wydaje mi się, że Karla Čapka można uznać za przedstawiciela powieści realistycznej” (s. 158), jego wielowątkową twórczość niezwykle trudno zasufladkować, ale są to kwestie dodatkowe, pozostające poza głównym nurtem rozważań autorki, a więc niemające wpływu na wnioski, do których dochodzi badaczka.

Autorka jasno wyznacza cel swoich badań — adresuje swoją książkę nie tylko do wąskiego kręgu bohemistów i slawistów, lecz także do wszystkich, którym na przeszrodzie w poznawaniu czeskiej kultury i literatury stoi język i nieznanomość kontekstu kulturowego. Autorka potrafi kwestie nietatwe, związane z psychoanalizą i najbardziej skrytymi procesami myślowymi i duchowymi czy też ze specyfiką czeskiej kultury i historii, ująć syntetycznie i przejrzystie. Wyniki swoich badań opisuje w taki sposób, by były one jasne i logiczne. Nie obciąża czytelnika dygresjami i zawiłymi dywagacjami, prowadzi wywód przystępnie, ale jednocześnie pokazuje swoją erudycję. Uwagę zwraca bogata bibliografia, w której znajduje się wiele pozycji kluczowych dla poznania kwestii inicjacji.

Autorka potrafi odważnie zmierzyć się z zagadnieniami nietatwymi, ale dotyczącymi każdego człowieka, dlatego ważny jest w książce, oprócz aspektu *stricte* naukowego, także ogólnoludzki, głęboko humanistyczny wydźwięk i wymiar przemyśleń. Stawiane są tu pytania, które mogą, a nawet powinny zostać bez odpowiedzi, zmuszając bowiem tym samym czytelnika do eksploracji na własną rękę. Pewne kwestie, poruszane przez autorkę, na przykład problematyka inicjacji społecznej, wkraczania w obce, czasem nieprzyjazne środowisko, nabierają nowych, nierzadko nieoczekiwanych aktualizacji w procesie przemian społecznych, których jesteśmy obecnie świadkami, a problemy uniwersalne, jak inicjacja — dojrzwanie i przechodzenie w szeroko pojmowaną dorosłość, poszukiwanie własnej tożsamości, problematyka iluminacji zawsze pozostaną w centrum zainteresowania istot myślących i czujących.

Agnieszka Janiec-Nyitrai

• • •

DOI: 10.19195/0137-1150.162.14

Katarína Bednárová, *Dejiny umeleckého prekladu na Slovensku I. Od sakrálného k profánnemu*, Veda, Bratislava 2013, 304 s.

Bratysławskie wydawnictwo Veda opublikowało w 2013 roku monografię Kataríny Bednárovej *Dejiny umeleckého prekladu na Slovensku I. Od sakrálného k profánnemu*. Autorka bierze udział w projekcie *Historia prekladu w Europie Środkowej w Centrum d'Etude de l'Europemédiane* w INALCO w Paryżu, który jest połączony z programem Zakładu Translatologicznego Instytutu Literatury Światowej Słowackiej Akademii Nauk w Bratysławie, dlatego zdecydowała się na opublikowanie uzyskanych doświadczeń i materiałów w poszerzonej i spójnej formie. Jak autorka pisze w przedmowie, nie jest możliwe zamieszczenie zebranego materiału w jednym tomie. Z zaplanowanej pięciotomowej serii ukazała się zatem część pierwsza, w której nie tylko poznajemy wybrane zagadnienia, ale która dzięki obecności obszernego pierwszego rozdziału stanowi także zaplecze teoretyczne dla całego projektu, tzn. dla wszystkich tomów monografii.

W publikacji spotykamy się po raz pierwszy z próbą przedstawienia spójnego modelu historii przekładu literackiego na Słowacji. Początki słowackiej teorii przekładu literackiego sięgają lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych zeszłego wieku. Cenieni i znani poza granicami Słowacji translatołodzy, którzy ugruntowali słowacką szkołę przekładoznawczą, zajmowali się w ramach badania poetyki przekładu literackiego (A. Popovič), teorii przekładu literackiego (J. Ferenčík, F. Miko, J. Vilikovsky) albo komparatystyki literackiej (D. Ďurišin) także kwestią dziejów przekładu literackiego. Autorka w przedmowie pisze, że starała się podsumować większość prac, które dotychczas opublikowano na temat historii przekładu literackiego (s. 12), dlatego pierwszy rozdział pod tytułem *Prolegomena* (s. 17–92) jest stosunkowo rozbudowany. Podsumowuje w nim częściowe oraz syntetyzujące badania nad historiografią przekładu literackiego na Słowacji. Cytuje teksty wspomnianych już autorów, ale także znaczące prace wielu innych (J. Levego, J. Felixa, M. Tomčíka, L. Vajdovej i innych). Szeroką i zróżnicowaną problematykę dzieli na kilka podrozdziałów uwzględniających dzieje kultury książkowej, kultury narodowej, metodologię i koncepcję historiografii przekładu.

W pierwszym rozdziale autorka stara się rozwiązać również kwestię periodyzacji historii przekładu. Choć czasami jej przebieg porównuje się do dziejów literatury narodowej, nie można go z nimi utożsamiać. Autorka definiuje go jako nieliniary i nieprzewidywalny, jako „napięcie pomiędzy *continuum* i *discontinuum* w konfrontacyjnym ognisku kilku podsystemów: geopolitycznego i narodowo-politycznego, socjokulturowego, językowego i literackiego” (s. 45). Wszystkie te czynniki poddaje analizie w podrozdziale *Determinanty slovenského prekladového priestoru* (s. 50–92). Dochodzi do wniosku, że rozwój przekładu na Słowacji można scharakteryzować jako językowo heterogeniczny, fragmentaryczny, a przede wszystkim nieciągły. To jeden z powodów, dla którego autorka zdecydowała się postępować nie *stricte* chronologicznie, lecz w zależności od podejmowanej problematyki porusza się na osi czasu w przód lub w tył.

Autorka zajmuje się także osobą tłumacza i jego pozycją w społeczeństwie. Wskazuje na stopniową przemianę przekładania z drugorzędnej działalności twórczej w zawód i pokazuje rozwój tradycji tłumaczenia w środowisku słowackim. Wskazuje też na instytucjonalną i legislacyjną stronę współczesnego praktycznego życia tłumacza. Ten niewielki podrozdział w pewnym sensie zapowiada temat następnej części pod tytułem *Preklad ako kultúrne dedičstvo* (s. 93–110), w której szuka się miejsca literatury przekładowej i jej wartości w ramach dziedzictwa kulturowego oraz tzw. klasyki literatury.

Stwierdzając, że wspólna podstawa przekładowego dziedzictwa kulturowego, na której opiera się Europa, to Biblia jako akt fundamentalny, autorka dochodzi do samego sedna pierwszego tomu monografii. Jego treść stanowi historiografia przekładu tekstów sakralnych na Słowacji. Punktem wyjścia są przekłady Biblii i innych tekstów religijnych Cyryla i Metodego. Mimo że po zakazie praktykowania starosłowiańskiej liturgii na terenach Rzeszy Wielkomorawskiej zostało narzucone używanie łaciny, słowackie środowisko literackie po niemal pięćsetletniej przerwie nawiązuje właśnie do przekładów apostołów słowiańskich. Rozwój historii przekładu jest zatem nieciągły, działalność Cyryla i Metodego jest jednak postrzegana jako podstawa słowackiej tradycji literackiej i językowej.

Pojęcie „przekłady Cyryla i Metodego” można rozumieć na dwa sposoby. Po pierwsze, jako przekłady, które wykonali sami apostołowie słowiańscy, po drugie jako tłumaczenia ich tekstów na język współczesny. W ramach pierwszej kategorii autorka podaje wyczerpującą listę pojedynczych przekładów sakralnych i świeckich. Zamieszcza również krótki komentarz dotyczący języka wyjściowego, sposobu zachowania się dzieła oraz jego struktury. Aby pokazać znaczenie działalności kulturowej Cyryla i Metodego, zapoznajemy się także z bogatymi źródłami literatury sekundarnej autorów J. Stanislava, E. Paulinyego, P. Ratkoša, Š. Ondruša, P. Žiga, S. Šmatlaka i innych. Nazwiska niektórych z nich pojawiają się też w następnym podrozdziale wśród nazwisk tłumaczy literackich zabytków wielkomorawskich na współczesny język słowacki. Na podstawie badań E. Krošlákovej i A. Popoviča można przekłady te scharakteryzować jako wewnątrz kulturowe, bo powstały w ramach jednego słowackiego kontekstu kulturowego, międzyjęzykowe, ponieważ język słowacki

i starosłowiański mają wspólną tylko bazę prasłowiańską, oraz wewnątrzliterackie, jeżeli uznajemy starosłowiański tekst literacki za prolog do literatury słowackiej (s. 150–152).

Drugi istotny temat monografii stanowią przekłady Biblii. Katolickie, ewangeliczne oraz ekumeniczne wersje zostały podzielone na samodzielne podrozdziały, ponieważ ich koncepcja oraz tradycja językowa jest znacznie zróżnicowana. Podrozdział *Katolické preklady Biblie na Slovensku* (s. 158–174) jest, oczywiście, najbardziej rozbudowany. Zaczyna się od częściowych przekładów tekstów sakralnych na wernakularny język na terenach słowackich jeszcze przed misją Cyryla i Metodego i chodzi przede wszystkim o modlitwy. Następnie autorka wskazuje na fragmentaryczne przekłady Biblii z późniejszego okresu, w wielkiej mierze zajmuje się analizą *Kamaldulskiej Biblii*, przekładem J. Palkoviča jako pierwszym tłumaczeniem książkowym i nie zapomina nawet o nieudanych próbach przekładu Pisma Świętego. W części o przekładzie ewangelickim dowiadujemy się o problemie mocno zakorzenionej tradycji używania biblijnej czeszczyzny jako języka nabożeństw. Bezpośrednio dotyczy to dominującej pozycji *Biblii Kralickiej* oraz polemiki na temat samej potrzeby ewangelickiego przekładu Biblii na język słowacki, który po raz pierwszy oficjalnie zatwierdzono i opublikowano w 1978 roku.

Autorka zajmuje się również językową stroną przekładów tekstów sakralnych, które dotychczas poddawano analizie wyłącznie pod względem sakralno-pragmatycznym. Aspekt językowy nie został do tej pory dogłębnie zbadany, ale mimo to można stwierdzić, iż był on pod negatywnym wpływem kilku czynników: języka czeskiego, który wyraźnie hamował potrzebę przekładu na język słowacki, ideologicznego paraliżu środowiska sakralnego, importu przekładów pośrednich lub ograniczającego konserwatyizmu (s. 181).

Samodzielny podrozdział przeznaczono na przekład psalmów, Księgi Koheleta i Pieśni nad Pieśniami, które często wydawane są odrębnie. Mowa o tekstach, które oscylują na granicy sakralnych i poetyckich, i temu odpowiadają także różne koncepcje przekładu. Autorka analizuje pojedyncze przekłady kilku autorów (J. Lajčiaka, M. Rúfusa, M. Mittelmana Dedinskiego, V. Turčányego, J.A. Beňa, Ľ. Feldeka i innych), definiując ich sposób postępowania oraz przyjęte kryteria tłumaczeniowe. Oprócz tego podaje również kilka wersji przekładu 130 psalmu i Pieśni nad Pieśniami z różnych okresów (s. 196–203). Bardzo istotne dla wyznania katolickiego i ewangelickiego są też przekłady innych tekstów, jak na przykład katechizmów, śpiewników albo przekłady niektórych pieśni. Z punktu widzenia historii przekładu pokazują nam one różne podejście do koncepcji oraz funkcji przekładu.

Aby pokazać pełny obraz przekładu literatury religijnej na Słowacji, autorka w następujących podrozdziałach zajmuje się przekładem tekstów żydowskich, islamskich, starożytnych chińskich oraz hinduistycznych. Spośród nich tylko teksty żydowskie można uważać za teksty pierwotnie skierowane do żydowskiego społeczeństwa religijnego, a więc za teksty o charakterze ściśle sakralnym. Inne przekłady poruszają się na granicy pomiędzy *Sacrum* i *Profanum* (s. 219–237), ponieważ w słowackim kontekście kulturowym postrzeganie sakralności tekstów orientalnych znacznie jest osłabione, zmierza raczej w kierunku filozoficznym i literackim (s. 224). Problematyka każdego z nich polega na czymś innym: w przekładzie Koranu chodzi o konflikt dosłowność–wierność oraz treść–forma, w tekstach chińskich problemem okazuje się wieloznaczność chińskich symboli lub inny system religijny. Przekład tekstów hinduistycznych ma na Słowacji najmłodszą tradycję, dlatego też mamy skromniejszy dorobek w tej dziedzinie.

Pod koniec monografii wracamy z powrotem na oś czasu. Autorka szuka motywacji w przejściu od przekładu religijnego do przekładu świeckiego i *stricte* literackiego na kulturalny język „narodowy”, którego początki sięgają drugiej połowy XVIII wieku. Od tego czasu przekłady literackie stanowią równoległy nurt w stosunku do przekładu tekstów sakralnych (s. 237) przede wszystkim dzięki działalności przekładowej B. Tablica, któremu zostanie poświęcony drugi tom monografii. Następne części obejmą działalność J. Hollego i P.O. Hviezdoslava, okres słowackiej moderny literackiej, a wreszcie problematykę przekładu w latach 1949–1989.

Zamiar Kataríny Bednárovej, przedstawicielki średniej generacji słowackich translatołogów, stanowi w słowackiej teorii przekładu literackiego ważny element integracyjny oraz podsumowujący. Jeżeli autorce uda się zrealizować wyznaczone cele, publikacja przyniesie kompleksowy materiał interpretacyjny oraz tekstowy na temat historii przekładu literackiego na Słowacji. Ze względu na swoją różnorodność oraz długofalową obecność w przestrzeni europejskiej niewątpliwie zasługuje ona na uwagę.

Zuzana Pojezdalová

• • •

DOI: 10.19195/0137-1150.162.15

Леонид Московкин, Анатолий Щукин, *История методики обучения русскому языку как иностранному*, Русский язык. Курсы, Москва 2013, 399 s.

Recenzowana książka wpisuje się w nurt współczesnych badań glottodydaktycznych i stanowi przegląd rozwoju metodyki nauczania języka rosyjskiego jako obcego. Jest to monografia wyjątkowa. Mimo bogatej literatury przedmiotu brakuje prac, które by w sposób kompleksowy, syntetyczny ujmowały problematykę zawartą w tytule opiniowanej rozprawy. Praca L. Moskowkina i A. Szczukina w sposób istotny wypełnia tę lukę, co czyni ją (pracę) aktualną i pożyteczną.

Opiniowana monografia oparta jest na solidnej znajomości problematyki przedmiotu, skrupulatnie zebranych i zinterpretowanych materiale; stawia przed sobą cele teoretyczne oraz praktyczne. Praca ma charakter wieloaspektowy, gdyż łączy w sobie różne procedury badawcze i nawiązuje do badanego problemu możliwie ze wszystkich stron, a jej zawartość merytoryczna i materiałowa są imponujące.

Książka składa się z dziewięciu rozdziałów. Każdy z nich poświęcony jest oddzielnemu okresowi rozwoju myśli metodycznej od średniowiecza po dziś dzień. Periodyzacja ta przedstawia się w sposób następujący:

1. do XVIII wieku;
2. XVIII wiek;
3. XIX–początek XX wieku;
4. okres 1917–1945;
5. okres 1946–1960;
6. lata sześćdziesiąte XX wieku;
7. lata siedemdziesiąte XX wieku;
8. lata osiemdziesiąte XX wieku;
9. okres 1991–2011.

Każdy rozdział zawiera opis czterech następujących elementów ze wskazaniem podstawowych celów, treści oraz metod i środków nauczania:

1. Sytuacja języka rosyjskiego w Rosji / ZSRR i na świecie.
2. Naukowe podstawy nauczania języka rosyjskiego jako obcego.
3. System i środki nauczania języka w danym okresie.

4. Podsumowanie wyników badań nad rozwojem metodyki nauczania języków obcych w przedstawianym okresie.

Ostatnie trzy rozdziały zawierają ponadto przegląd kongresów Międzynarodowej Asocjacji Wykładowców Języka Rosyjskiego i Literatury.

Książkę zamyka bardzo bogata bibliografia, indeks nazwisk oraz indeks najważniejszych haseł.